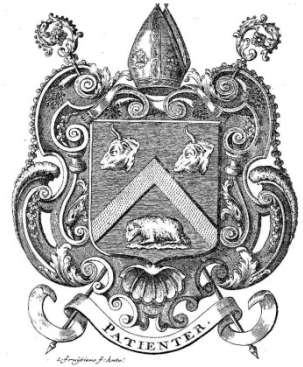


Koninklijke Heemkundige Kring Essen

Werkgroep Archeologie

Nieuwsbrief Februari 2016

Jg. 2 nr 1 contact: essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis



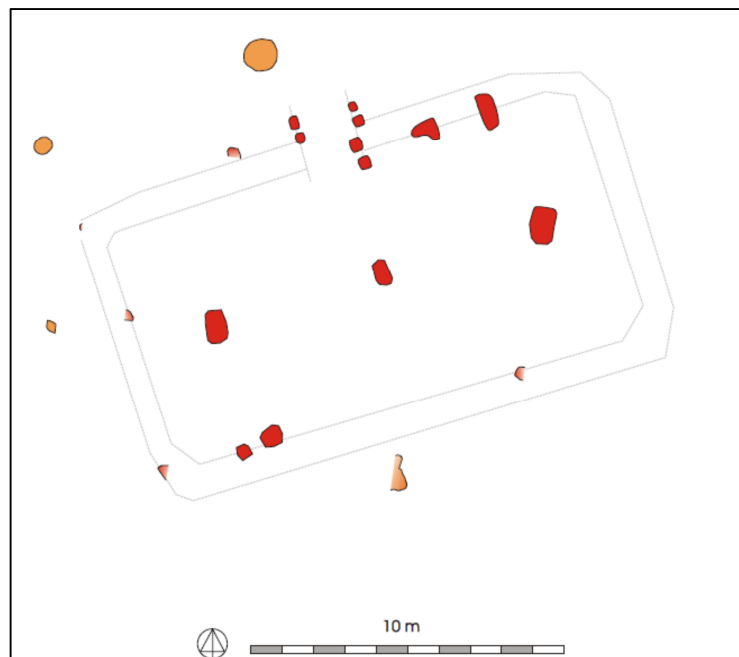
Van IJzertijd tot Rome: het belang van de vondsten in Nispen.

De pre- en protohistorie van onze gemeente is er één die gehuld is in een dichte mist. We beschikken enkel over een beperkt aantal vondsten die aantonen dat Mesolithische jager-verzamelaars zo'n 8000-5000 jaar onze gemeente aandeden, maar verder hebben we géén tastbaar bewijs van enige bewoning voordat het vrijgoed Essen in 1158 aan de abdij van Tongerlo weggeschonken werd. Wat speelde zich in de tussenliggende periode van duizenden jaren af? Wanneer was er in onze streken voor de eerste keer sprake van permanente bewoning?

Tot voor kort konden we hier enkel naar gissen. De literatuur ging maar al te vaak voorbij aan onze streek als zijnde één met weinig archeologisch potentieel. Als verklaring werd meestal aangevoerd dat onze streek een aaneenschakeling was van venen en moerassen, die zich slecht leende voor permanente bewoning. Wel werden pogingen ondernomen om bepaalde zaken te duiden: Wanneer we op historische kaarten

bijvoorbeeld het verspreidingsgebied van de Franken opzoeken zien we ook Essen ingekleurd als onderdeel van het Frankische rijk. Dit doet dan ook dromen van Franken in Essen en de driehoekige vorm van het heuvelplein werd dan als bewijs hiervoor opgevoerd¹. Hoewel het wel degelijk waarschijnlijk is dat onze gemeente bewoond werd in de pre-Karolingische periode is het Heuvelplein hier

allesbehalve een bewijs van. Recentere inzichten leren ons immers dat driehoekige



Plattegrond met de gevonden sporen van de Nispense IJzertijdboederij

¹ De eerste die, op basis van de destijds geldende ideeën het Heuvelplein als Frankisch bestempelde was Gerard Meeusen. Verwijzingen hiernaar vinden we ook recenter in bv.: VERCAMMEN, L., Wij aan de Grens. Geschiedenis van Essen, in: De Spycker, 1989, blz. 13. Ten tijde van Meeusen was dit een gangbare theorie, echter inmiddels is deze achterhaald.

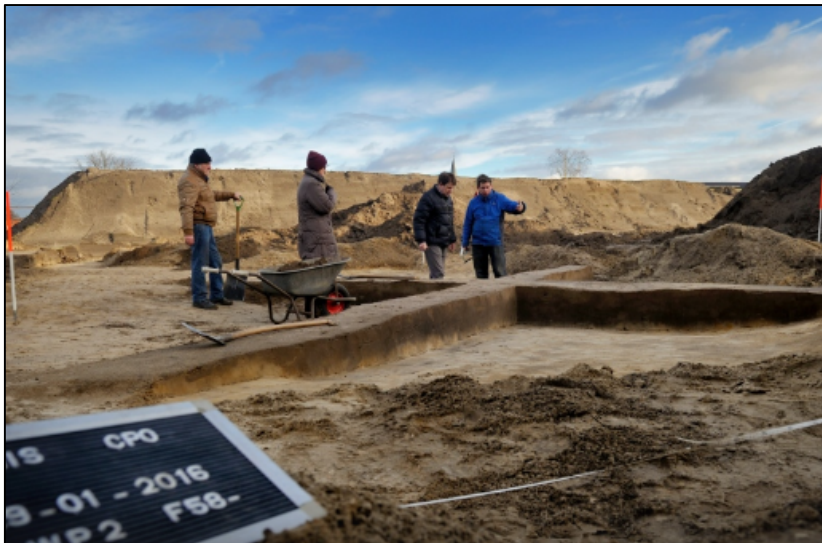
dorpspleinen eerder een vol-Middeleeuwse oorsprong kennen.

Gelukkig bieden archeologische vondsten die de voorbije jaren in onze buurgemeente Nispen gedaan werden ons een houvast. Op een bouwperceel langs de Essenseweg, in vogelvlucht minder dan een kilometer van de huidige landsgrens, zijn immers de sporen van een Ijzertijdboerderij (momenteel gedateerd tussen 700 en 12 v Chr.) gevonden. De boerderij is opgebouwd zoals deze van het Haps-Oss -type. Gelijkaardige woningen zijn eerder gevonden doorheen Noord-Brabant en de provincie Antwerpen (bv. in Brecht), maar tot op heden nog nooit zo dicht bij onze gemeente als nu (letterlijk een boogscheut).

Deze woningen worden overigens vaak aangetroffen op hogere dekzandruggen, vaak in de nabijheid van een riviertje². Dit doet uiteraard dromen van het vinden van soortgelijke sporen in de Essense bodem, met als uitgangspunt voor de zoektocht de hoger gelegen stukken naast het beekdal.

De kers op de taart kwam pas echter recent aan het licht. Onder leiding van de stadsarcheologen van de gemeente Bergen op Zoom legden de gedreven leden van de Nispense Heemkring naast de Ijzertijd-site een potstal en de resten van een boerderij uit de 2^e eeuw na Christus bloot. We kijken alvast samen met hen uit naar

de conclusies van dit onderzoek!



Het team van de HK Nispen aan de slag tijdens het uitgraven van de potstal

³Het belang van deze Nispense ontdekkingen kan moeilijk onderschat worden. Ze tonen aan dat onze streek wel degelijk permanente bewoning kende voor het begin van onze jaartelling en dat deze zich wist te handhaven tijdens de periode van het Romeinse Rijk. In

combinatie met eerder gevonden 10^e eeuwse sporen lijkt het er dus op

dat onze streek reeds meer dan 2000 jaar permanent bewoond wordt!

² THEUNISSEN, L., Middel-bronstijdsamenlevingen in het Zuiden van de Lage Landen, Amersfoort, 2009, blz. 120.

³ Boerderij uit tweede eeuw gevonden in Nispen: 'Dit is heel bijzonder', in: BN de stem, 29 januari 2016. Foto © Robert van den Berge

Zijn er in Essen soortgelijke zaken te vinden? Ongetwijfeld. Zoals Jef Nys al wist: Wie zoekt, die vindt. En daar ligt meteen een mooie taak voor de Archeologische Werkgroep...

Voor alle materiële sporen uit het verleden is er daarom één adres in Essen: de Archeologische Werkgroep van de Heemkundige Kring, te bereiken op essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis.

Metaaldetectie: Noodmunt of 'Jodenpenning' uit 1819



In Oktober 2015 deed een Essens metaaldetectorist een intrigerende vondst op akker op Horendonk. Hoewel de tand des tijds niet mild was geweest voor het muntstukje in kwestie waren er toch een aantal kenmerken te herkennen. Eén zijde van het stukje bevatte een blanco schildje, omringd met een lauwerkrans. Op de andere zijde viel na zorgvuldig schoonmaken het cijfer "1" en het jaartal 1819, opnieuw met een lauwerkrans omringd te ontdekken. Nergens op het muntje was dus een verwijzing te vinden naar de overheid die het in omloop heeft gebracht. Nazoekingen brachten de oorsprong van het muntje aan het licht: het betrof hier een zogenaamde Bleyensteitse duit, ook wel een 'Lanschoetje' of 'Jodenpenning' genoemd.



Foto's van een Bleyensteitse duit in goede conditie

In de Republiek der Nederlanden was het gangbare kleingeld de zogenaamde 'duit', een muntje dat door de verschillende staten werd gemunt. Met de komst van de Fransen viel dit echter stil, men werd immers geacht het Franse, centraal gemunte geld over te nemen. Dit gebeurde echter niet en leidde na de Franse nederlaag van 1814 dan ook tot een groot tekort aan kleingeld, waar de economie van het Verenigd Koninkrijk er erg onder leed. Een aantal ondernemers vond er daarom niet beter op dan in de Duitse staten zelf kleingeld te laten munten, dat ze vervolgens in omloop brachten door het bv. als wisselgeld terug te geven in winkels.

Als voorbeeld voor deze nieuwe munten werd het 1-pfenning stukje van 1819 uit Hessen-Darmstadt genomen, zij het dan met een neutraal schildje. Twee van de mannen die deze muntjes bij de tonnen naar onze streken haalden waren een bankier, van Lanschot (wiens financiële instelling tot op de dag van vandaag bestaat) en een Utrechtse kruidenier, Bleyenstein⁴. Deze laatste ging de geschiedenis in als de kruidenier die betalingen van klanten met deze noodmuntjes weigerde en zo de plundering van zijn winkel door een woedende volksmenigte uitlokte. De ironie van de geschiedenis wil echter dat zijn naam geassocieerd is gebleven met het muntje....

Vindt u zelf een munt en heeft u moeite met de determinatie ervan?

essenarcheologie@gmail.com !

Ook alle andere interessante vondsten zijn steeds welkom.

Vuursteen vondsten op Horendonk

De eigenaar van een stuk bosgrond te Horendonk bezorgde ons zijn vondsten van vuurstenen voorwerpen. Een grote vuursteenknol en een lithisch fragment dat mogelijk als krabbertje dienst kan hebben gedaan werden door de man ter beschikking van de werkgroep Archeologie gesteld, waarvoor wij hem uiteraard erg dankbaar zijn.

Vuursteenvondsten in onze gemeente zijn steeds relictten van prehistorische bewoning. Essen kent immers geen kalksteengroeven waaruit silex gewonnen kan worden, noch grote rivieren die silex mee kunnen voeren. Dat Horendonk meer van deze vondsten herbergt mag geen verrassing zijn, gezien de vele vondsten lithisch materiaal in het natuurgebied de Maatjes.



Vuursteenknol (l) en vuursteenfragment (r)

Dergelijke vondsten wijzen steeds weer op het uitgebreide netwerk dat het in de prehistorie mogelijk maakte om zulk materiaal te verspreiden.

⁴ <http://www.duiten.nl/bleyenstein.html>

Beschikt u zelf over bodem- of detectievondsten? De werkgroep verneemt graag welke stukken er zich in uw collectie bevinden. Voor bijzondere vondsten maken we tevens graag ruimte in onze nieuwsbrief.

De zoektocht naar de watermolen

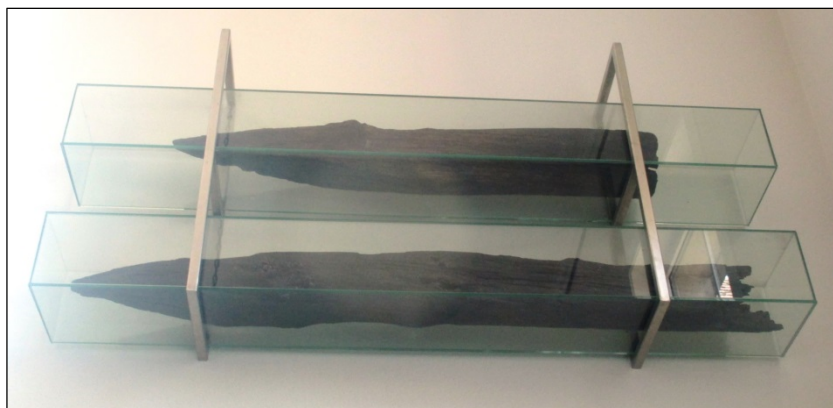
2016 wordt hopelijk het jaar waarin we meer inzicht krijgen in de ouderdom van de heipalen die in de jaren '90 aan de brug op Over d'Aa gevonden zijn. In overleg met het gemeentebestuur is ervoor gekozen om door middel van een kernboring een staal van het binnenste van de palen te nemen en dit via dendrochronologisch onderzoek te dateren.

Zoals in de vorige nieuwsbrief aangehaald zijn de jaarringen van een boom (en zeker van trager groeiende soorten zoals eik) eigenlijk een soort kalender: warme, vochtige jaren geven



Voorbeelden van kernboringen. Bemerkt de jaarringen

dikkere ringen terwijl klimatologisch slechtere jaren een dunnere ring geven. Door het staal dus van dichtbij te bekijken en de ringen te vergelijken met de gegevens die reeds gekend zijn kunnen we het jaar achterhalen waarin de boom die gebruikt is voor de heipaal in kwestie is gekapt! Daar het heien van palen de eerste activiteit is bij het bouwen bekomen we dus een Terminus Post Quem voor het gebouw: moest bijvoorbeeld blijken dat de heipalen van 16^e eeuwse bomen gemaakt zijn, kan het gebouw dat erop heeft gestaan immers onmogelijk de middeleeuwse watermolen zijn geweest. We kijken dus samen met u uit naar de resultaten!



Geven de heipalen in het gemeentehuis in 2016 hun geheimen prijs?